

Suomalaiset kannattavat suvivirttä ja sairaalapappeja

Neutraali suhtautuminen kirkon
julkiseen rooliin lisääntynyt

Hanna Salomäki

20.12.2023

KIRKON TUTKIMUS JA KOULUTUS[†]

Suomalaiset kannattavat suvivirttä ja sairaalapappeja

Neutraali suhtautuminen kirkon julkiseen rooliin lisääntynyt

Hanna Salomäki 20.12.2023

Keskeiset havainnot

- Suomalaisten suhtautuminen uskonnon näkymiseen julkisissa instituutioissa sekä kirkon ja koulun yhteistyöhön on päälinjoiltaan myönteinen. Laaja enemmistö suomalaisista suhtautuu myönteisesti esimerkiksi suvivirren laulamiseen koulujen kevätjuhlissa ja pappien läsnäoloon sairaaloissa ja vankiloissa.
- Kolme viidestä suomalaisesta suhtautuu myönteisesti uskonnonopetukseen kouluissa. Kielteisesti suhtautuvien määrä on sama kuin vuonna 2015.
- Millenniaalien suhtautuminen uskonnon ilmenemistä kohtaan julkisissa instituutioissa oli muita ikäryhmiä varauksellisempaa.
- Asenteissa kirkon julkista roolia kohtaan on vuodesta 2015 tapahtunut ensisijaisesti siirtymää myönteisestä neutraaliin kantaan, mutta kriittisyys ei ole juurikaan lisääntynyt.

Luterilaisen kirkon asema suomalaisessa yhteiskunnassa on kytkeytynyt sekä käytännöllisiin että kirkko- ja uskontopoliittisiin kysymyksiin. Nykyään uskonnon ja valtion suhteita ja kirkon asemaa yhteiskunnassa eivät ohjaa yksinomaan valtiovallan näkemykset tai kirkossa vallitsevat käsitykset kirkon tehtävistä ja roolista yhteiskunnassa. Kansainväliset ihmisoikeustulkinnat uskonnonvapaudesta ja yhdenvertaisuudesta ohjaavat voimakkaasti uskontojen ja valtion suhdetta.¹ Valtion neutraliteetti ei ole merkinnyt välinpitämättömyyttä uskontoja kohtaan vaan pyrkimystä turvata uskontojen ja katsomusten läsnäolo ja toimintaedellytykset yhteiskunnassa. Näin ollen valtio voi tehdä yhteistyötä uskonnollisten ja katsomuksellisten yhteisöjen ja kirkkojen kanssa sekä tukea niiden vaikuttavuutta yhteiskunnassa.²

Uskonnollinen monimuotoistuminen Euroopassa on tuonut muutospainetta kirkon ja valtion välisten suhteiden järjestämiseen. Eurooppalaisessa kontekstissa on monta erilaista mallia siihen, miten kirkon ja valtion suhdetta on järjestetty. Toisissa valtio ja kirkko on erotettu

¹ Sorsa 2016, 173.

² Sorsa 2016, 173–174.

toisistaan, toisissa on valtionkirkko tai sen kaltainen uskontopoliittinen järjestelmä ja osassa maista näiden välinen malli. Tutkija Pasi Saukkonen kiinnittää huomiota siihen, että vähitellen erityyppiset kansalliset mallit ovat muuntuneet ja että erilaiset mallit ovat lähentyneet toisiaan. Valtionkirkkojärjestelmää on purettu ja toisaalta maissa, joissa on korostettu kirkon ja valtion välisiä eroja, on luotu erilaisia tukijärjestelmiä uskonnonvapauden toteutumisen edistämiseksi. Perinteisten kirkkojen jäsenkunnan pieneneminen, uskontokuntien kirjon lisääntyminen ja uskontokriittinen vaatimus kirkon ja valtion selvemmästä erottamisesta ovat vaikuttaneet siihen, että uskonnon ja kirkon välisen suhteen muuttamiseen on edelleen muutospaineita.³

Kirkon ja valtion välisten suhteiden ohella kysymykset uskonnollisten vähemmistöjen asemasta ja yksilön uskonnonvapaudesta sisältyvät kokonaisuuteen, jota Saukkonen kutsuu ”kulttuurisen erilaisuuden poliittiseksi organisoimiseksi”. Uskontoteemojen ohella tähän ryhmään kuuluvat muun muassa kielipolitiikka ja etnisiä ja kulttuurivähemmistöjä koskeva politiikka. Toimintaympäristön muuttuessa aikaisemmin toimivia järjestelyitä ei enää välttämättä pidetä uusina tarpeina vastaavina eikä oikeudenmukaisina.⁴

Konkreettisia kysymyksiä kirkon ja valtion välisten suhteiden järjestämisessä ja uskonnon roolissa yhteiskunnassa ovat esimerkiksi kirkollisten perinteiden kytkeytyminen juhlapyhien viettoon, uskonnon näkyminen päiväkodeissa ja kouluissa sekä kirkollinen työ yhteiskunnan organisaatioissa, kuten puolustusvoimissa. Kirkon tutkimus ja koulutus -yksikön syksyllä 2022 keräämässä Gallup Ecclesiastica 2022 -kyselyssä (N=1 104) selvitettiin suomalaisten asennoitumista erilaisiin uskonnonvapauteen liittyviin kysymyksiin.⁵ Tämä raportti selvittää, miten suomalaiset suhtautuvat koulukontekstiin kytkeytyviin uskonnonvapauskysymyksiin, kirkolliseen työhön julkisissa instituutioissa sekä valtiollisiin jumalanpalveluksiin ja Yleisradion hartaushjelmiin.

Uskonto koulukontekstissa

Useat uskonnonvapauteen kytkeytyvät teemat varhaiskasvatuksen ja koulujen kontekstissa ovat nousseet viime vuosina julkiseen keskusteluun. Debateissa on arvioitu muun muassa sitä, millä tavoilla uskonto voi näkyä päiväkotien ja koulujen juhlaperinteessä.⁶ Varhaiskasvatuksen ja koulun uskonnonvapauskysymyksistä on tehty viime vuosina lisääntyvästi kanteluita, ja oikeuskansleri ja oikeusasiames ovat ottaneet kantaa useisiin tapauksiin. Äystö kiinnittää artikkelissaan huomiota siihen, että oikeusvalvojat ovat pyrkineet aiempaa enemmän kiinnittämään huomiota uskonnonvapauden negatiiviseen ulottuvuuteen, siis oikeuteen olla harjoittamatta uskontoa.⁷ Koulussa toteutuva uskonnonvapaus kiinnostaa sekä uskonnollisia yhteisöjä että uskonnottomien etujärjestöjä.⁸ Toimijoilla on ollut erilaisia tulkintoja siitä, mikä on yleissivistävää tai uskonnollista ainesta koulujen tai

³ Saukkonen 2023, 90–94.

⁴ Saukkonen 2023, 95–101.

⁵ Gallup Ecclesiastica -kyselyn toteutti Kantar loka-marraskuussa 2022.

⁶ Esim. Pölkki 2022; Kannanotto pääsiäispolku-tapauksesta 2022; Suvivirren laulaminen voi jatkua kouluissa 2014.

⁷ Sorsa 2016, 182–184; Äystö 2023.

⁸ Äystö 2023.

varhaiskasvatuksen kontekstissa.⁹ Luterilainen kirkko on omalta osaltaan pyrkinyt ohjeistuksella selventämään sitä, millaisia muotoja seurakunnan ja varhaiskasvatuksen tai koulun yhteistyö voi saada aikaan.¹⁰

Koulun arjen ja juhlien käytänteiden ohella myös katsomusopetus on herättänyt keskustelua. Tällä hetkellä on meneillään Opetushallituksen prosessi, jossa katsomusaineiden opetusta arvioidaan uudelleen.¹¹ Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa lisääntyvä uskonnollinen ja henkinen katsomuksellinen moninaistuminen, uskonnollisuuden ja uskonnollisten yhdyskuntien jäsenyyden monimuotoinen yhteys sekä väestömuutokset.¹²

Nykymuotoisessa opetuksessa kritiikkiä on herättänyt muun muassa uskontokuntasidonnainen katsomusaineiden opetus. Lipiäinen katsoo, että keskustelussa katsomusaineiden kehittämisestä tullaan eri johtopäätöksiin riippuen siitä, painotetaanko uskonnonvapautta yksilöllisestä vai kollektiivisesta näkökulmasta.¹³

Kirkon tutkimuksen ja koulutuksen Gallup Ecclesiastica 2022 -kyselyn mukaan suomalaiset suhtautuvat pääsääntöisesti myönteisesti uskonnon näkymiseen koulussa ja varhaiskasvatuksessa. Selkeä enemmistö, kolme neljästä (75 %) suomalaisesta suhtautui erittäin tai melko myönteisesti siihen, että koulujen kevätjuhlissa lauletaan suvivirsi. Kielteisesti suhtautuvia oli alle kymmenesosa (8 %). Myönteisimmin suvivirren laulamiseen suhtautuvat vanhimmat ikäryhmät: lähes 90 prosenttia kannatti sitä. Kriittisimpiä puolestaan olivat 30–39-vuotiaat, mutta heistäkin kolme viidestä (57 %) suhtautui suvivirren laulamiseen myönteisesti. Näin ollen jokaisessa ikäryhmässä suhtautuminen oli valtaosin myönteistä. Vuoteen 2015 verrattuna myönteisesti suhtautuvien määrä oli vähentynyt, mutta kielteisesti suhtautuvien osuudessa oli vain pientä nousua.

Tarkasteltaessa suhtautumista koulujen joulujuhlien kristilliseen ohjelmaan asenteet olivat hieman varauksellisempia, mutta kuitenkin kolme viidestä (57 %) suomalaisesta suhtautui siihen myönteisesti. Kielteisesti suhtautuvien osuus oli selvästi pienempi, vajaa viidennes (18 %). Kielteisesti suhtautuvia oli eniten 30–39-vuotiaiden ryhmässä (31 % suhtautui melko tai erittäin kielteisesti) ja alle 30-vuotiaiden ryhmässä (27 %). Eri ikäryhmien ajattelussa oli merkittäviä eroja, sillä vanhimmassa ikäryhmässä vain seitsemän prosenttia suhtautui kielteisesti joulujuhlien kristilliseen ohjelmaan. Vuodesta 2015 asenteissa oli tapahtunut muutosta: myönteisesti suhtautuvien osuus oli selvästi laskenut ja kriittisten osuus jonkin verran vahvistunut. Myönteisesti suhtautuvien osuus oli vähentynyt etenkin naisilla (- 20 prosenttiyksikköä).

⁹ Poulter ja Lamminmäki-Vartia 2022.

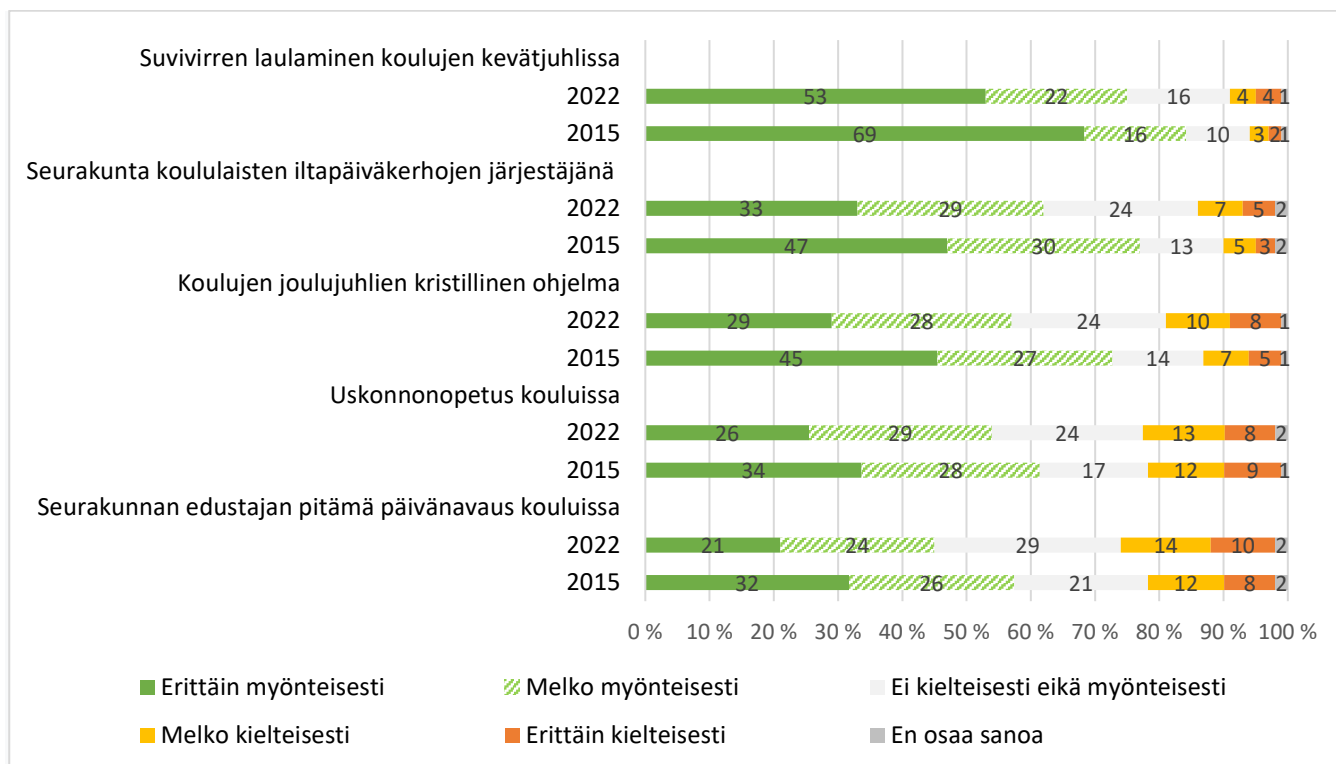
¹⁰ Toiminta jakautuu neljään tyyppiin: yleissivistävä opetus, perinteiset juhlat, uskonnolliset tilaisuudet sekä kasvun ja hyvinvoinnin tuki. [Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina 2015 \(sivusto\)](#).

¹¹ [Laajapohjainen työryhmä pohtimaan katsomusaineiden uudistamista 2022 \(sivusto\)](#).

¹² Salmenkivi & Åhs 2022, 13–18.

¹³ Lipiäinen 2023, 183–184.

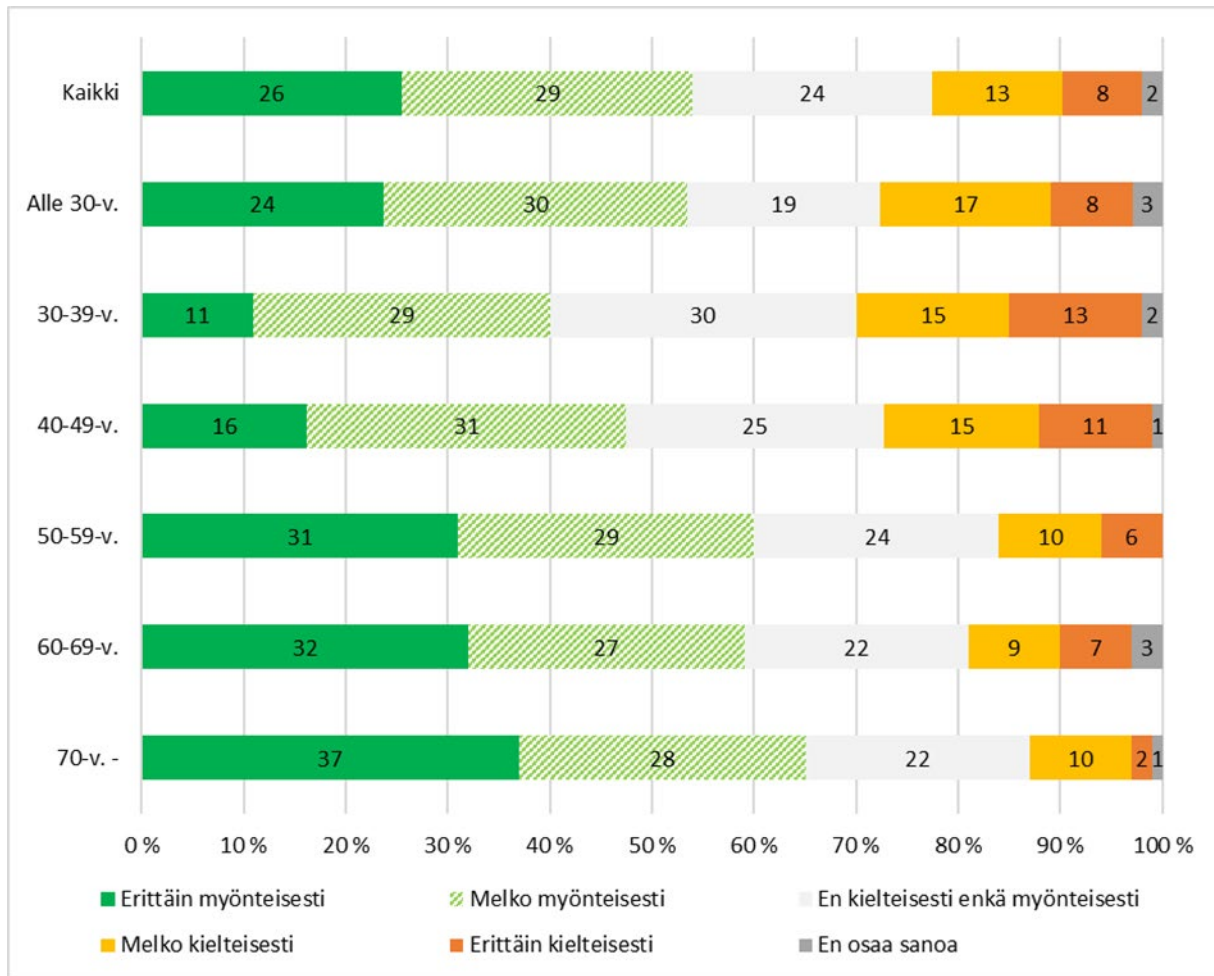
Kuvio 1. Suomalaisten suhtautuminen uskonnon näkymiseen kouluissa ja varhaiskasvatuksessa 2022 ja 2015. (Gallup Ecclesiastica 2022, N=1 104 ja Gallup Ecclesiastica 2015, N=4 275).

Kolme viidestä suomalaisesta (62 %) suhtautui myönteisesti seurakuntiin iltapäiväkerhojen järjestäjänä. Naiset (64 %) suhtautuvat niihin hieman miehiä (60 %) myönteisemmin. Kerhoihin kielteisesti suhtautuvia oli noin kymmenesosa (12 %). Asenteet seurakunnan iltapäiväkerhoja kohtaan olivat muuttuneet vähemmän myönteisiksi vuodesta 2015 (-15 prosenttiyksikköä), ja neljäsosalla kanta oli epäselvä: he eivät suhtautuneet kielteisesti eivätkä myönteisesti. Varauksellisinta oli suhtautuminen seurakunnan edustajien pitämään päivänavaukseen: vajaa puolet (45 %) suhtautui niihin myönteisesti, neljännes (24 %) kielteisesti. Suuri joukko (29 %) ei myöskään osannut määritellä kantaansa. Tässäkin kysymyksessä ikäryhmien väliset erot olivat suuret. 30–39-vuotiaiden ryhmä oli kriittisin, ja heistä suurempi joukko suhtautui päivänavauksiin kielteisesti (37 %) kuin myönteisesti (32 %).

Koulujen uskonnonopetukseen suomalaiset suhtautuivat pääsääntöisesti myönteisesti (55 %), naiset (58 %) hieman miehiä (52 %) myönteisemmin. Sukupuolten väliset erot ovat tasoittuneet vuodesta 2015, sillä naisten ryhmässä myönteisten osuus on laskenut miehiä enemmän. Huolimatta kriittisestä keskustelusta kielteinen suhtautuminen uskonnonopetukseen ei kuitenkaan ole vuosien 2015 ja 2022 välillä lisääntynyt.

Kuvio 2. Suomalaisten suhtautuminen uskonnonopetukseen kouluissa eri ikäryhmissä. (Gallup Ecclesiastica 2022, N=1 104; Gallup Ecclesiastica 2015, N=4 275).

Myönteisimmin uskonnonopetukseen suhtautuivat vanhimmat ikäryhmät, myönteisesti suhtautuvia oli vähiten 30–39-vuotiaiden ikäryhmässä. Tässä millenniaalien ryhmässä ajatukset myös hajaantuivat eniten: kielteisesti suhtautuvia oli 40 prosenttia, neutraalisti suhtautuvia 30 prosenttia ja kielteisesti suhtautuvia vajaat 30 prosenttia. Alle 30-vuotiaiden suhtautuminen on sen sijaan huomattavasti myönteisempää: heistä yli puolet (55 %) suhtautuu myönteisesti uskonnonopetukseen.

Tuomas Äystö katsoo, että koulumaailmaan liittyy monia uskonnonvapausaiheita, ja juuri lapsiin liittyvät uskonnonvapauskysymykset ovat tyypillisesti herättäneet eniten kansalaisaktivismia.¹⁴ Koulun ja uskonnon suhdetta käsittelevässä julkisessa keskustelussa korostuu sen ikäluokan, joiden lapset ovat tällä hetkellä kouluikäisiä, ääni. Nämä ryhmät, 30–39-vuotiaat sekä 40–49-vuotiaiden ikäryhmä, näyttävät koulun ja uskonnon suhdetta käsittelevissä keskusteluissa kriittisimpinä ikäryhminä. Tutkimukset osoittavat heidän saaneen ohuemmin kodin uskontokasvatusta kuin aiempien ikäluokkien.¹⁵ Ikäluokka näyttää

¹⁴ Äystö 2023.

¹⁵ Hytönen 2020, 185.

vähiten uskonnollisena ja erityisesti heidän ikäryhmäänsä on liitetty havainto kulttuurikristillisyyden romahtamisesta. Tällä tarkoitetaan sellaista suomalaiselle uskonnollisuudelle tavanomaista muotoa, jossa uskonto on läsnä elämässä kulttuuristen perinteiden, kuten juhlatapojen, muodossa, mutta siihen ei välttämättä kytkeydy omakohtaista uskomusten elementtiä.¹⁶ Sukupolvelle tyypillisenä piirteenä on pidetty valinnanvapauden korostamista, joka heijastuu myös omien lasten uskonnolliseen kasvatukseen.¹⁷ Nämä muutokset ennustavat sitä, että myöskään koulun katsomuskasvatuksen muotoja ei oteta valmiina pakettina, vaan lasten vanhemmat haluavat ottaa kantaa niihin ja muokata niitä.

Luterilaisen kirkon työ julkisissa instituutioissa

Suomessa kuten muissakin Pohjoismaissa uskonto on ollut läsnä armeijassa, vankiloissa, kouluissa ja yliopistoissa. Puolustusvoimien kirkollinen työ ja vankilapappien työ pohjautuvat ajatukseen siitä, että valtiolla on velvollisuus huolehtia yksilön perusoikeuksista, joihin kuuluu myös uskonnonharjoittamisen toteutuminen. Vaikka eri instituutioissa toimivat henkilöt ovat pääosin luterilaisia pappeja, he organisoivat myös muiden uskontojen edustajien läsnäoloa instituutioissa.¹⁸ Sotilaspapit palvelevat sekä varusmiehiä että henkilökuntaa ja huolehtivat jumalanpalvelus- ja hartauselämän toteuttamisesta, kirkollisista toimituksista sekä sielunhoidosta. Sotilaspappien rooli eettisenä kouluttajana on korostunut 2000-luvulla ja perinteinen pappeuteen liittyvä työ vähentynyt.¹⁹ Vankilapappien tehtävänä on vankilan jumalanpalveluksista, muusta hengellisestä elämästä ja vankien sielunhoidosta vastaaminen. He koordinoivat hengellistä toimintaa ja huolehtivat yhteistyöstä myös muiden uskonnollisten yhteisöjen kanssa.²⁰ Sairaalasielunhoidon päämääränä on sairaan ja kärsivän ihmisen elämäntarkastuksellisiin, hengellisiin ja henkisiin kysymyksiin vastaaminen. Luterilaisen kirkon ylläpitämä sairaalasielunhoito toimii yhteistyössä terveydenhuollon kanssa. Sairaalasielunhoitaja osallistuu tarvittaessa hoidon eettisten kysymysten pohdintaan, antaa henkistä ja hengellistä tukea saattohoidossa ja on mukana kriisi- ja onnettomuustilanteiden jälkihoidossa.²¹

Gallup Ecclesiastica -kyselyn mukaan suomalaisten suhtautuminen pappien läsnäoloon sairaaloissa, vankiloissa ja Puolustusvoimissa oli voittopuolisesti myönteinen. Kolme neljästä suomalaisesta suhtautuu erittäin tai melko myönteisesti siihen, että sairaaloissa on pappeja. Naisten (77 %) suhtautuminen on hieman miehiä (67 %) myönteisempää. Suhtautuminen pappien läsnäoloon sairaaloissa on myönteisintä 50–59-vuotiailla (82 %) sekä yli 70-vuotiailla (82 %). Kielteisesti suhtautuvien osuus on pieni kaikissa ikäryhmissä. Kaikkia ikäryhmiä tarkasteltaessa kielteisesti pappien läsnäoloon sairaalassa suhtautuu vain viisi prosenttia.

Lähes 70 prosenttia suomalaisista suhtautuu myönteisesti siihen, että vankiloissa on läsnä pappeja. Naiset (75 %) suhtautuvat vankilapappien läsnäoloon miehiä (63 %) myönteisemmin.

¹⁶ Hytönen & al. 2020, 253–255.

¹⁷ Kiilakoski 2023; Salomäki 2020, 108–111, 130–132.

¹⁸ Sorsa 2016, 198–199.

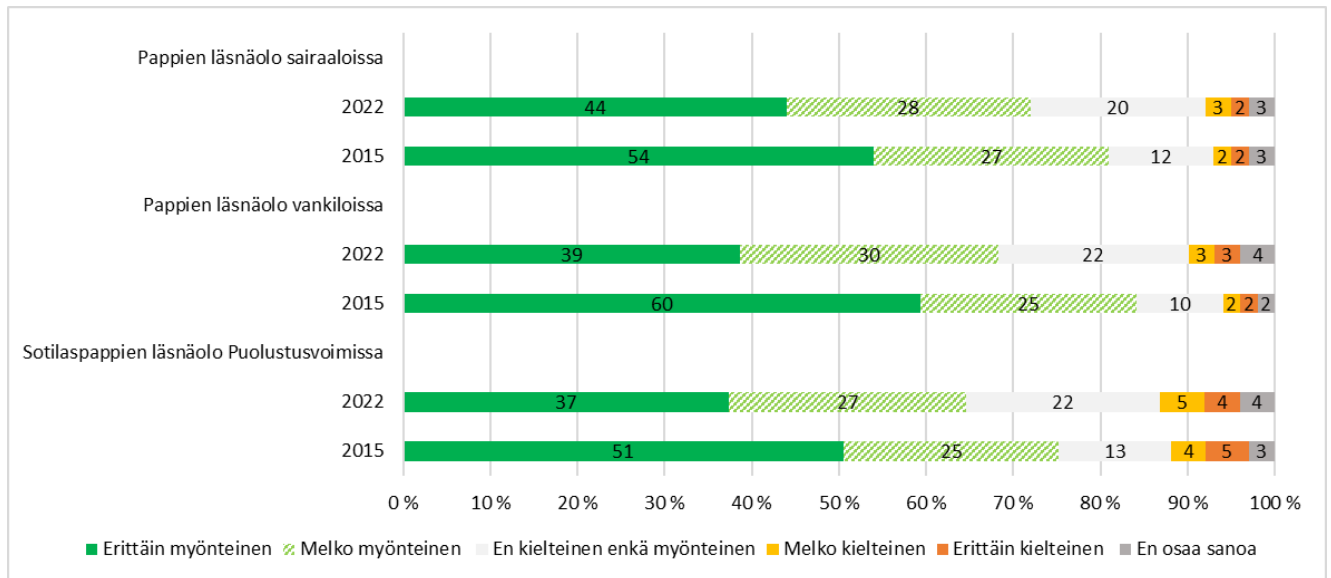
¹⁹ Liuski 2023.

²⁰ [Uskonnonharjoittaminen vankiloissa 2015 \(sivusto\)](#).

²¹ [Sairaalasielunhoidon periaatteet 2011 \(pdf\)](#).

Vuoteen 2015 verrattuna siirtymää on tapahtunut myönteisistä neutraalisti suhtautuviin. Pappien läsnäoloon vankiloissa suhtaudutaan hieman aiempaa kriittisemmin, mutta kielteisesti suhtautuvien osuus on vain kuusi prosenttia.

Kuvio 3. Suomalaisten suhtautuminen pappien läsnäoloon sairaaloissa, vankiloissa ja Puolustusvoimissa vuosina 2015 ja 2022. (Gallup Ecclesiastica 2022, N=1 104; Gallup Ecclesiastica 2015, N=4 275).

Kaksi kolmesta suomalaisesta (64 %) suhtautuu myönteisesti sotilaspappien läsnäoloon Puolustusvoimissa, kielteisesti kymmenesosa. Vuodesta 2015 myönteisesti suhtautuvien osuus on laskenut ja neutraalisti suhtautuvien kasvanut. Kriittisesti suhtautuvia on sama osuus kuin vuonna 2015, noin yksi kymmenestä. Kuten muissakin kysymyksissä, 30–39-vuotiaiden suhtautuminen oli muita ikäryhmiä vähemmän myönteistä, mutta heistäkin yli puolet (54 %) suhtautui myönteisesti sotilaspappien läsnäoloon.

Uskonnolliset ohjelmat Yleisradiossa ja juhlapäiviin liittyvät jumalanpalvelukset

Hartausohjelmat ovat osa Yleisradion lakisääteistä tehtävää, ja media-alan muutoksista huolimatta ne tavoittavat edelleen suuren yleisön. Hartausohjelmiin kuuluvat muun muassa jumalanpalvelukset radiossa ja televisiossa sekä radion aamu- ja iltahartaudet. Ohjelmilla on sitoutunut kuuntelija- ja katselijaryhmä. Hartausohjelmia tuottaa luterilaisen kirkon viestintä yhteistyössä ekumeenisten toimijoiden sekä Kirkon ruotsinkielisen keskuksen kanssa.²²

Itsenäisyyspäivän jumalanpalvelus on Suomessa ollut yksi vuoden katsotuimmista jumalanpalveluksista. Viime vuodesta sen katsojamäärä on lisääntynyt ja vuonna 2023 katsojamäärä suorassa lähetyksessä oli 337 000 (309 000 vuonna 2022) ja lisäksi Areenan kautta ohjelmaa seuraa useita kymmeniä tuhansia.²³ Gallup Ecclesiastica -kyselyn mukaan yli puolet suomalaisista (53 %) suhtautuukin myönteisesti itsenäisyyspäivän televisioitavaan

²² Heikura & al. 2021, 75–83.

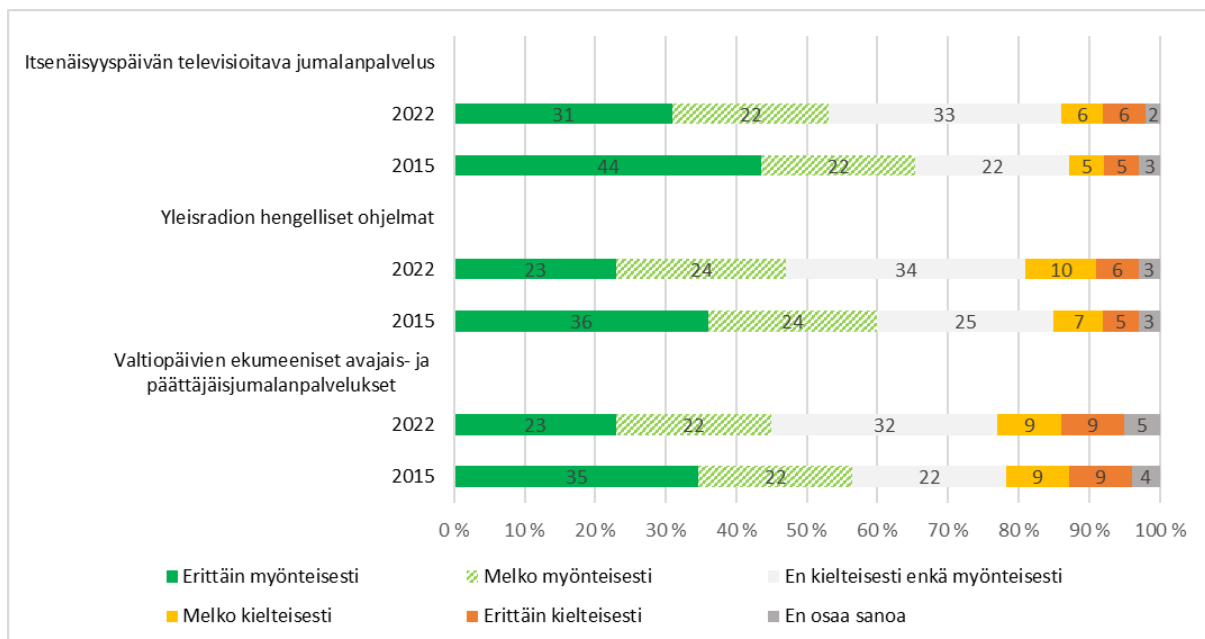
²³ Saares 2023; Heikura & al. 2021, 80.

jumalanpalvelukseen. Melko tai erittäin kielteisesti suhtautuu kymmenesosa (12 %). Naiset (58 %) suhtautuvat hieman miehiä (50 %) myönteisemmin.

Suomalaisten juhlatapoja tutkittaessa on käynyt ilmi, että eri sukupolvien tavat viettää juhlia poikkeavat toisistaan: esimerkiksi joulukirkossa käynti on vähäisempää nuoremmilla ikäryhmillä, samoin joulurauhan julistuksen seuraaminen.²⁴ Sukupolvierot näkyvät myös itsenäisyyspäivän vietossa. Yleisradion ohjelmätietojen mukaan itsenäisyyspäivän jumalanpalveluksen katsojista valtaosa oli yli 60-vuotiaita, enimmäkseen naisia. 30–44-vuotiaita miehiä ohjelman katsojista oli vain yksi prosentti ja samanikäisiä naisia kaksi prosenttia.²⁵ Gallup Ecclesiastica -kyselyn mukaan 30–39-vuotiaissa olikin vähiten itsenäisyyspäivän televisioitavaan jumalanpalvelukseen myönteisesti suhtautuvia (30 %), kun vanhimmasta ikäryhmässä myönteisesti suhtautui kolme neljästä (73 %). Ikäryhmien välille muodostui siis merkittäviä eroja. Kriittisyyttä itsenäisyyspäiväjumalanpalvelusta kohtaan oli myös 40–49-vuotiailla, joista siihen suhtautui kielteisesti lähes viidennes (19 %). Nuorimmilla ikäryhmillä korostuu neutraali kanta, mikä voi kertoa myös siitä, että ohjelma ei ole heille tuttu.

Verrattaessa vuoteen 2015 sekä suhtautumisessa itsenäisyyspäivän jumalanpalvelukseen että radion hartausohjelmiin muutosta on tapahtunut ensisijaisesti neutraalilla kannalla olevien osuuden kasvamisessa. Kolmannes vastaajista ilmoitti, että he eivät suhtaudu ohjelmiin myönteisesti eivätkä kielteisesti. Myönteisesti suhtautuvien osuus on laskenut, mutta kielteisesti suhtautuvien osuudessa ei ole merkittävää lisäystä.

Kuvio 4. Suomalaisten suhtautuminen valtiollisiin jumalanpalveluksiin ja Yleisradion hengellisiin ohjelmiin. (Gallup Ecclesiastica 2022, N=1 104; Gallup Ecclesiastica 2015, N=4 275).

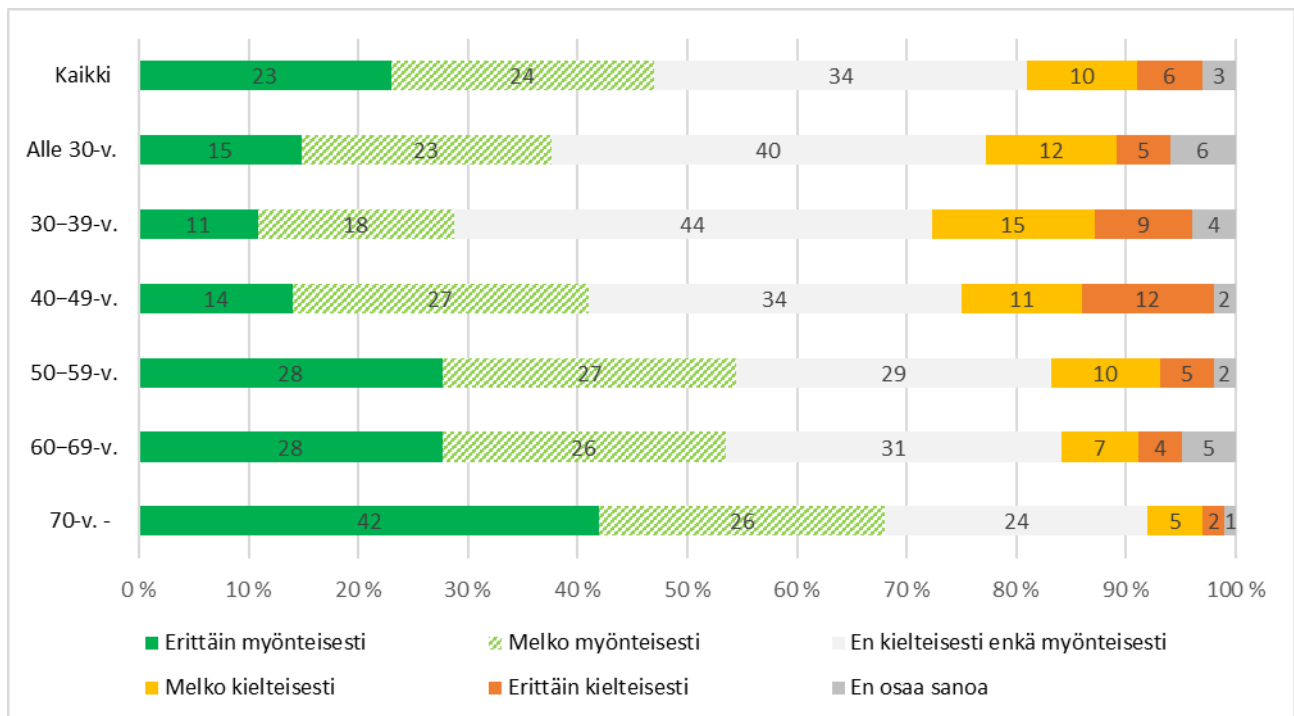
²⁴ Salomäki 2020, 121–128.

²⁵ Saares 2023.

Yleisradion lähettämiin hengellisiin ohjelmiin yleisesti suhtautuu myönteisesti vajaa puolet (47 %) suomalaisista ja kielteisesti 16 prosenttia. Naisten (50 %) suhtautuminen on hieman miehiä (45 %) myönteisempää. Verrattuna vuoden 2015 tilanteeseen erityisesti myönteisesti suhtautuvien naisten osuus on vähentynyt (-16 prosenttiyksikköä).

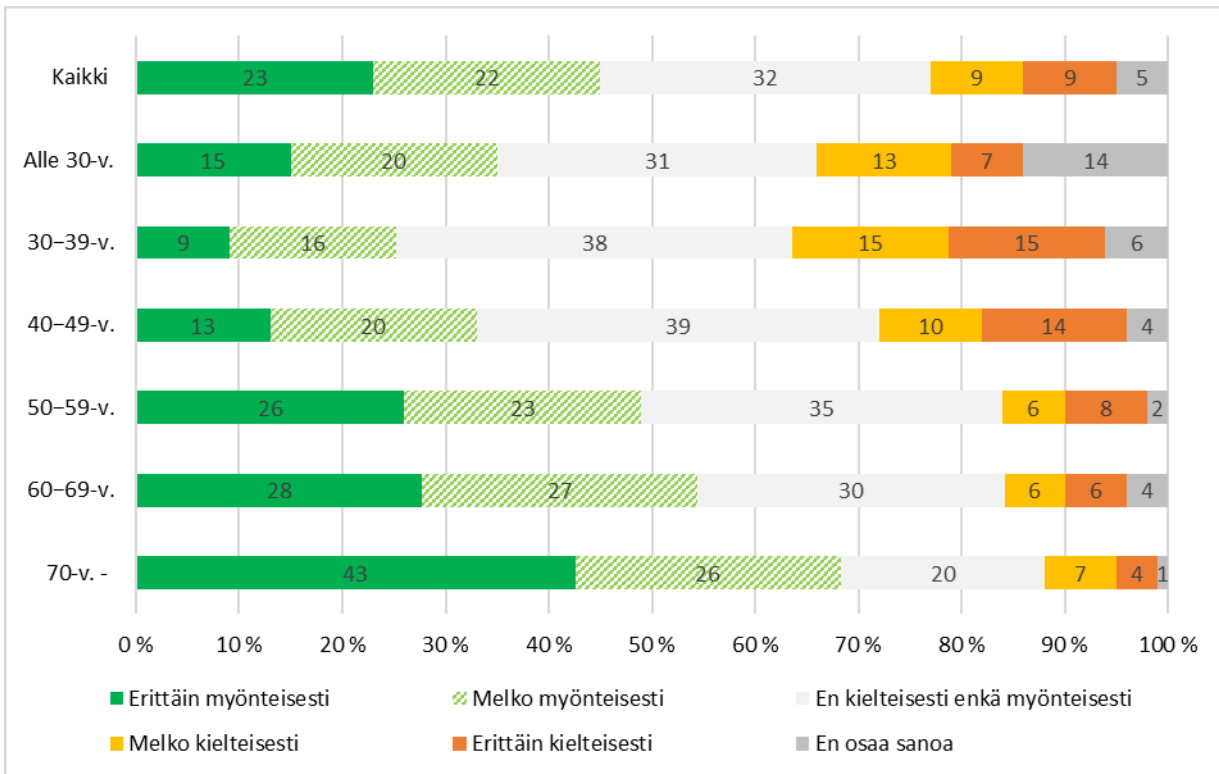
Myös suhtautumisessa hartausohjelmiin ikäryhmien väliset erot kasvavat suuriksi. Yli 70-vuotiaista lähes 70 prosenttia suhtautuu niihin myönteisesti, mutta 30–39-vuotiaista vain runsas neljännes (29 %). Ikäryhmän ajattelu näyttäytyy myös polarisoituneimpana: kielteisesti ja myönteisesti suhtautuvien osuus on lähes yhtä suuri. Ikäluokassa on enemmän kuin missään muussa vastaajaryhmässä niitä, jotka eivät suhtaudu kielteisesti eivätkä myönteisesti (44 %). Neutraalisti suhtautuvien osuus voi heijastaa myös sitä, että hartausohjelmat eivät ole tuttuja. Myös alle 30-vuotiaista kaksi kolmesta ilmoitti, ettei heillä ole myönteistä eikä kielteistä kantaa hartausohjelmiin.

Kuvio 5. Suomalaisten suhtautuminen yleisradion hartausohjelmiin eri ikäryhmissä. (Gallup Ecclesiastica 2022, N=1 104; Gallup Ecclesiastica 2015, N=4 275).

Valtiopäivien avajais- ja päättäjäisjumalanpalveluksiin suhtautuu suomalaisista myönteisesti vajaa puolet (45 %) ja kielteisesti vajaa viidennes (18 %). Vuodesta 2015 kriittisten osuus ei ole kasvanut, mutta myönteisten osuus on vähentynyt, naisilla miehiä enemmän. Erot eri ikäryhmien ajattelussa näkyvät myös tässä kysymyksessä. Vanhimmasta ikäryhmästä noin 70 prosenttia suhtautuu valtiopäivien jumalanpalveluksiin myönteisesti, mutta 30–39-vuotiaista vain neljännes. Ikäryhmässä on enemmän kielteisesti kuin myönteisesti suhtautuvia: joka kolmas suhtautuu kielteisesti siihen, että valtiopäivien yhteydessä järjestetään jumalanpalveluksia.

Kuvio 6. Suomalaisten suhtautuminen valtiopäivien yhteydessä järjestettyihin jumalanpalveluksiin eri ikäryhmissä. (Gallup Ecclesiastica 2022, N=1 104; Gallup Ecclesiastica 2015, N=4 275).

Alle 30-vuotiaiden suhtautuminen valtiopäiväjumalanpalveluksiin on myönteisempää. Heistä joka kolmas (35 %) suhtautuu erittäin tai melko myönteisesti jumalanpalveluksiin. Ikäryhmässä on poikkeuksellisen paljon (14 %) niitä, jotka eivät osaa sanoa, mitä ajattelevat.

Johtopäätökset

Suomalaisten suhtautuminen uskonnon näkymiseen julkisissa instituutioissa on voittopuolisesti myönteinen. Enemmistö suomalaista suhtautuu myönteisesti pappien läsnäoloon sairaaloissa, vankiloissa ja Puolustusvoimissa. Viime aikoina julkisuudessa on ollut esillä erilaisia koulukontekstiin liittyviä keskusteluita, mutta kysely osoitti valtaosan suomalaisista suhtautuvan myönteisesti myös lähes kaikkiin tarkasteltuihin koulun ja uskonnon leikkauspisteeseen liittyviin kysymyksiin, muun muassa uskonnonopetukseen, suvirren laulamiseen ja seurakuntaan iltapäiväkerhojen järjestäjänä. Jumalanpalvelusten järjestäminen valtiopäivien avajaisten ja päättäjäisten yhteydessä sekä Yleisradion välittämät uskonnolliset ohjelmat jakoivat hieman enemmän mielipiteitä, mutta myönteisesti suhtautuvia oli silti selvästi enemmän kuin kielteisesti suhtautuvia.

Yleisestä myönteisestä suhtautumisesta huolimatta ajattelussa on kuitenkin nähtävissä selvää muutosta siirryttäessä nuorempiin sukupolviin. Erityisesti millenniaalit ovat kriittisempiä uskonnon näkymiseen kouluissa sekä valtiopäivien jumalanpalveluksia ja Yleisradion hengellisiä ohjelmia kohtaan. Osassa kysymyksiä ikäryhmän näkemykset ovat painottuneet kielteiselle kannalle. Näkemykset ikäryhmässä olivat myös osittain polarisoituneita: esimerkiksi uskonnonopetukseen erittäin kriittisesti ja erittäin myönteisesti suhtautuvia on

yhtä paljon. Nämä muutokset ennakoivat myös lisääntyviä keskusteluja eri aiheista. Esimerkiksi kouluun liittyvien kysymysten kohdalla tämä on jo nähtävissä. Lipiäinen on kiinnittänyt huomiota siihen, että suomalaisen katsomuskentän murros näkyikin muuta yhteiskuntaa nopeammin koulumaailmassa. Keskiössä ovat tällöin nuorten aikuisten kasvattamat lapset ja nuoret. Kulttuurisen moninaisuuden lisääntyminen, nuorten aikuisten etääntyminen kirkosta sekä heikentynyt kristillisen perinteen välittäminen ovat tämän murroksen taustatekijöitä.²⁶

Suomalaisten uskonnollisuutta tarkastelleen tutkimuksen mukaan yhä suurempi joukko suomalaisnuorista piti itseään ei-uskonnollisena tai ateistina ja uskonnolliseksi itsensä identifioiminen näyttäytyy ikäluokassa poikkeavana identiteettinä. Kulttuurikristillisyyden romahtaminen ilmenee erityisesti millenniaalien sukupolvessa. Pohjoismaissa juuri enemmistökirkojen ylläpitämällä symboleilla ja rituaaleilla on ollut merkittävä rooli kansakuntaa yhdistävänä tekijänä, mutta millenniaaleja leimaa kriittisyys kristillisyyttä kohtaan kollektiivisena kulttuuri-identiteettinä.²⁷ Myös tämän kyselyn perusteella nimenomaan millenniaalit olivat varauksellisia useita tämänkaltaisia käytänteitä kohtaan, jossa julkisen vallan ja enemmistökirkon toiminta yhdistyi, kuten valtiopäiväjumalanpalvelukset. Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että vaikka suhtautuminen kirkon yhteiskunnalliseen asemaan olisi torjuvaa, joissakin tilanteissa kirkon läsnäoloa julkisessa tilassa voidaan pitää hyväksyttävänä. Uskonnottomia helsinkiläismillenniaaleja tutkineet Parkkinen ja Taira havaitsivat, että tällainen oli esimerkiksi pappien läsnäolo sairaalassa, jota pidettiin apua tarvitsevien tukemisena. Sen sijaan valtiopäiväjumalanpalvelukset tulkittiin kirkon valtaa korostavana tavoitteena ja kirkon valta-aseman legitimoimisena, ja ne nostivat esiin kysymyksiä kirkon ja valtion erottamisesta. Yleisesti ottaen ryhmässä korostui negatiivinen uskonnonvapaus eli vapaus uskonnon vaikutuspiiristä.²⁸

Maahanmuutto on tuonut esiin myös uudenlaista uskonnon näkyvyyttä yhteiskunnassa esimerkiksi uskonnollisen pukeutumisen muodossa. Uskonnollisen kentän moninaistuminen ylipäänsä on myös tuonut näkyville erilaisia tapoja ilmaista uskonnollisuutta niin yksityisesti kuin kollektiivisesti. Huolimatta uskonnottomuuden yleistymisestä voidaan myös toisaalta sanoa, että erityisesti nuorten maailmassa uskonto ja sen moninaiset muodot ovat läsnä myös sosiaalisen median kautta.²⁹ Tämä voi heijastua myös neutraalina asenteena suhtautumisessa uskonnon rooliin yhteiskunnallisessa kontekstissa, tietynlaisena uskonnon normalisoitumisena, johon tämänkin kyselyn tulokset viittaavat.

²⁶ Lipiäinen 2023, 178–179.

²⁷ Hytönen & al. 2020.

²⁸ Parkkinen & Taira 2023, 240–241; 248–249.

²⁹ Lipiäinen 2023, 180–181.

Kirjallisuus

Heikura, Eeva-Kaisa & Lohikoski, Lari & Pesonen, Tuomo & Saares, Kimmo & Snellman, Lucas
2019

Viestintä kirkon tukena, – Kirkon kehittämistyön tukena. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016-2019. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 64. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 75–76.

Hytönen Maarit
2020

Kristillisen perinteen välittyminen. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 181–218.

Hytönen, Maarit & Ketola, Kimmo & Salminen, Veli-Matti & Salomäki, Hanna & Sohlberg, Jussi
2020

Johtopäätökset. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 251–266.

Kannanotto pääsiäispolku-tapauksesta
2022

Kannanotto pääsiäispolku-tapauksesta: "Katsomuskasvatuksen tulee noudattaa lakia ilman katsomusten ja uskonnottomuuden vastakkainasettelua" - USKOT-foorumi ry.

<https://uskot.fi/2022/11/kannanotto-paasiaispolku-tapauksesta-katsomuskasvatuksen-tulee-noudattaa-lakia-ilman-katsomusten-ja-uskonnottomuuden-vastakkainasettelua/> (aineisto haettu 19.1.2023).

Katsomusaineiden ongelmat odottavat ratkaisuaan

Katsomusaineiden ongelmat odottavat ratkaisuaan – Helsingin Sanomat.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000009329591.html>.

Kiilakoski, Tomi
2023

Usko tai älä! Miten nuoren sukupolven arvot ja elinolosuhteet voivat selittää uskonnollisuuden muutoksia? – Millenniaalien kirkko: kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko. Toim. Suvi Mikkola & Suvi-Maria Saarelainen. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 139. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. 109–134.

Laajapohjainen työryhmä pohtimaan katsomusaineiden uudistamista

Laajapohjainen työryhmä pohtimaan katsomusaineiden uudistamista – Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/laajapohjainen-tyoryhma-pohtimaan-katsomusaineiden-uudistamista> (aineisto haettu 19.1.2022).

Ajankohtaisraportti 8/2023
Kirkon tutkimus ja koulutus

Liuski, Tiia
2022

Arvot ja eettisyys suomalaisten sotilaspappien työssä. – Spiritualiteetti 2020-luvun Suomessa. Toim. Veli-Matti Salminen & Niko Huttunen. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 137. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. 349–388.

Lipiäinen, Tuuli
2023

Suomalaisen katsomuksellisen kentän murros koulumaailmassa ja katsomusaineiden opetuksessa – uskonnon ja vakaumuksen vapaus oppilaan näkökulmasta. – Kirkko yhteiskunnassa: suhteet ja rajapinnat. Uskonnonvapauslaki 100 vuotta. Toim. Isto Peltomäki & Veli-Matti Salminen. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Suomen ev. lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 143. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 303. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura. 165–193.

Parkkinen, Tiina & Taira, Teemu
2023

Uskonottomien helsinkiläismillenniaaline uskontosuhde. – Millenniaalien kirkko: kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko. Toim. Suvi Mikkola & Suvi-Maria Saarelainen. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 139. 229–255.

Poulter, Saira & Lamminmäki-Vartia, Silja
2022

Julkinen kannanotto yhdenvertaisuusvaltuutetun päätökseen ja siitä käytyyn mediakeskusteluun – Kotimaa 18.1.2023. <https://www.kotimaa.fi/blogit/saira-poulter-ja-silja-lamminmaki-vartia-julkinen-kannanotto-yhdenvertaisuusvaltuutetun-paatokseen-ja-siita-kaytyyn-mediakeskusteluun/> (aineisto haettu 18.1.2023).

Pölkki, Minna
2022

Päiväkodin pääsiäispolulla esitettiin katkelmia Raamatusta – Uskonottomalle perheelle 1 500 euron korvaus – Helsingin Sanomat 31.10.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009167339.html> (aineisto haettu 17.1.2023).

Saares, Kimmo
2023

Kirjallinen tiedonanto ohjelmatiedoista 17.1.2023 ja 19.12.2023.

Sairaalasielunhoidon periaatteet
2011

Sairaalasielunhoidon periaatteet – Suomen evankelis-luterilainen kirkko. <https://evl.fi/documents/1327140/10126483/sairaalasielunhoidon-periaatteet.pdf/22e59294-9178-e517-18a1-435477b476e9?t=1583925713657> (aineisto haettu 16.12.2023).

Ajankohtaisraportti 8/2023

Kirkon tutkimus ja koulutus

Salmenkivi, Eero & Åhs, Vesa

2022

Selvitys katsomusaineiden opetuksen nykytilasta ja uudistamistarpeista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:13. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164015/OKM_2022_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Salomäki, Hanna

2021

Jumalanpalvelus, kirkolliset toimitukset ja kristilliset juhlapyhät. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016-2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 90–132.

Seurakunta varhaiskasvatukseen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina

2015

Seurakunta varhaiskasvatukseen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina. – Kirkkohallitus.

https://koulujakirkko.evl.fi/wp-content/uploads/2019/06/KH_4koria_2019_FIN_www.pdf

(aineisto haettu 19.1.2023).

Sorsa, Leena

2016

Kirkon rooli yhteiskunnassa. – Kimmo Ketola & Maarit Hytönen & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg & Leena Sorsa: Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012-2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 172–221.

Suvivirren laulaminen voi jatkua kouluissa.

Suvivirren laulaminen voi jatkua kouluissa Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/3-7173951> (aineisto haettu 19.1.2023).

Uskonnonharjoittaminen vankiloissa

2015

Selvitys uskonnonharjoittamiseen vankiloissa liittyvistä kysymyksistä. Työryhmän raportti 30.4.2015. Suomen ev-lut. kirkon julkaisuja 28, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.

Äystö, Tuomas

2023

Uskonnonvapauden kiinnostavuus ja epäkiinnostavuus – Katsomukset.fi.

<https://katsomukset.fi/2023/01/18/uskonnonvapauden-kiinnostavuus-ja-epakiinnostavuus/>.